

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

СОЗАНСЬКИЙ ТАРАС ІВАНОВИЧ

УДК 343.238

КВАЛІФІКАЦІЯ СУКУПНОСТІ ЗЛОЧИНІВ

**Спеціальність: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право**

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

**Львів
2009**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Навроцький Вячеслав Олександрович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
декан юридичного факультету.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Дудоров Олександр Олексійович,
Луганський державний університет внутрішніх справ
ім. Е. О. Дідоренка,
професор кафедри кримінального права;

кандидат юридичних наук

Гацелюк Віталій Олександрович,
Апарат Верховної Рада України,
головний консультант з питань юридично-наукового
забезпечення секретаріату Комітету Верховної Ради
України з питань законодавчого забезпечення
правоохоронної діяльності.

Захист відбудеться «2» жовтня 2009 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розіслано «31» серпня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Красницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Незважаючи на те, що поняття «повторність злочинів», «сукупність злочинів» та «рецидив злочинів» вже давно використовуються у науці кримінального права та отримали належну увагу з боку науковців, їх закріплення у чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК) не є досконалим. Внутрішня неузгодженість між нормами які визначають такі поняття, породжує багато запитань, на які не знайдено однозначних відповідей ні наукою кримінального права, ні провозастосовною практикою. До таких питань належить насамперед кримінально-правова оцінка вчинення особою декількох посягань, кожне з яких містить ознаки самостійних злочинів.

Окрім цього, у чинному кримінальному законодавстві України правила кваліфікації злочинів взагалі, і кваліфікації сукупності злочинів, зокрема, не передбачені. Однозначно, що такі правила існують, вони вироблені кримінально-правовою наукою і апробовані практикою. Проте, пропозиція про доцільність закріплення в КК самостійного розділу, в якому такі правила були б зафіксовані, яка висловлювалась неодноразово в юридичній літературі, так і залишилась не сприйнятою законодавцем.

Не отримала комплексного вирішення проблема кваліфікації сукупності злочинів і в юридичній літературі. В Україні на монографічному рівні вона не досліджувалась. У той же час немає підстав стверджувати, що такі питання не досліджувались взагалі. Окремі аспекти цієї проблеми піднімались українськими та зарубіжними вченими при розгляді декількох блоків кримінально-правових проблем. Зокрема, І.Б. Агаєв, Н.Б. Алієв, М.І. Бажанов, М.І. Блум, А.С. Горелік, В.К. Грищук, П.С. Дагель, І.О. Зінченко, Ю.О. Красіков, Г.Г. Криволапов, В.П. Малков, Д.М. Молчанов, Н.Д. Дурманов, А.С. Нікіфоров, Р.Б. Петухов, А.А. Піонтковський, Ф.Р. Рагімов, М.М. Становський, А.А. Стрижевська, Н.А. Стручков, Г.Т. Ткешеліадзе, В.І. Тютюгін, П.Л. Фріс, Ю.Н. Юшков, А.М. Яковлев, Н.Ф. Яшинова частково розглядали питання кваліфікації при дослідженні сукупності як виду множинності злочинів у межах питань Загальної частини кримінального права.

У межах вчення про кримінально-правову кваліфікацію в цілому, окремі питання кваліфікації сукупності злочинів досліджували: В.Г. Беляєв, С.В. Бородін, Ф.Г. Бурчак, Л.Д. Гаухман, А.А. Герцензон, А.Ф. Зелінський, Л.В. Іногамова-Хегай, М.Й. Коржанський, В.М. Кудрявцев, О.К. Марін, В.О. Навроцький, С.І. Тишкевич, С.Ф. Сауляк, Н.М. Свідлов, С.А. Тарарухін, М.І. Хавронюк та ін.

Звертались до проблем кваліфікації певних злочинів за сукупністю майже всі науковці, праці яких присвячені дослідженню питань кримінальної відповідальності за окремі склади злочинів. Однак, такі положення розкривають лише окремі питання кваліфікації сукупності злочинів.

Детальніше ці положення викладені у працях сучасних українських вчених, які досліджували питання кримінальної відповідальності за певні групи злочинів, а саме: П.П. Андрушко, В.І. Борисов, О.О. Дудоров, В.М. Куц, С.Я. Лихова, А.А. Музика та інші.

Не оминають увагою питання кваліфікації сукупності злочинів і автори підручників та навчальних посібників з Загальної частини кримінального права, а також науково-практичних коментарів до КК. Проте такі положення у названих джерелах мають фрагментарний характер.

Безпосередньо проблеми кваліфікації сукупності злочинів розглядалися Л. Андреевою, М.А. Єфимовим, С. Кипенем, Е.А. Фроловим, проте лише на рівні наукових статей та доповідей на конференціях.

Така доволі незначна увага до проблеми кваліфікації сукупності злочинів є наслідком існування різних підходів до визначення поняття сукупності злочинів, використання різних критеріїв при поділі сукупності на види, відсутність єдиних чітко сформульованих правил кваліфікації сукупності злочинів тощо.

Судова практика намагається частково заповнити відсутність законодавчого регулювання цих питань. Проте, роз'яснення Пленуму Верховного Суду України з цього питання часом суперечливі та непослідовні.

Отже, ситуація, яка склалася у законодавстві, науці та правозастосовній практиці, засвідчує необхідність та своєчасність проведення ґрунтовного теоретичного дослідження проблем кваліфікації сукупності злочинів та розробки на основі такого дослідження правил кваліфікації таких випадків.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота була виконана на кафедрі кримінального права та кримінології Львівського державного університету внутрішніх справ у межах досліджень, які проводяться кафедрою з теми «Актуальні проблеми вдосконалення українського законодавств та практики протидії злочинності» (Державний реєстраційний номер 0106U003641).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка правил застосування кримінального закону при кваліфікації сукупності злочинів.

Для досягнення вказаної мети ставились такі завдання:

- оцінити ступінь розробки проблем сукупності злочинів у юридичній літературі, виділити питання, щодо яких вчені є одноставними, які вирішуються по-різному та яким науковці не приділяли увагу;
- дослідити зарубіжний досвід регламентації сукупності злочинів та правил її кваліфікації;
- визначити необхідні і достатні ознаки сукупності злочинів за кримінальним правом України та сформулювати її поняття;
- встановити юридично значимі критерії поділу сукупності злочинів на види та провести класифікацію за цими критеріями;

– провести відмежування сукупності злочинів від суміжних кримінально-правових явищ;

– проаналізувати практику застосування кримінального закону при кваліфікації сукупності злочинів, виявити типові помилки, що трапляються при вирішенні цих питань у слідчій та судовій практиці;

– розробити правила кваліфікації сукупності злочинів;

– сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення кримінального закону та правозастосовної практики у вирішенні питань кваліфікації сукупності злочинів.

Об'єктом дослідження є кримінально-правова оцінка випадків вчинення особою декількох злочинів.

Предмет дослідження – кваліфікація сукупності злочинів.

Нормативну основу дослідження склали Конституція України, чинне кримінальне законодавство України та ряду іноземних держав. Науково-теоретичною базою дисертації є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з питань кримінального права, логіки, філософії, енциклопедично-довідникова література. У роботі проаналізовано постанови Пленуму Верховного Суду України, в яких вирішуються питання кваліфікації сукупності злочинів.

Емпіричну базу дослідження становлять матеріали судової практики та узагальнення деяких апеляційних судів України. Всього вивчено матеріали понад 300 відповідних кримінальних справ.

Методи дослідження. У процесі проведення дисертаційного дослідження використовувалися такі наукові методи: метод історичного аналізу, який допоміг з'ясувати причини появи у кримінальному законодавстві такої правової конструкції, як сукупність злочинів та її поділу на види; метод функціонального аналізу, на основі якого кваліфікація сукупності злочинів розглядається як явище динамічне; метод моделювання при визначенні видів сукупності злочинів та місця сукупності у кримінальному праві України, побудови алгоритму кваліфікації ідеальної сукупності злочинів; метод догматичного аналізу чинного кримінального законодавства, який дав можливість встановити ознаки сукупності злочинів та її видів, а також запропонувати нову редакцію ст.ст. 32, 33 КК та доповнити КК новим розділом та відповідною статтею; метод аналогії при формулюванні висновків стосовно виділення конкретних правил кваліфікації видів сукупності злочинів; метод системного аналізу, який допоміг встановити природу сукупності злочинів та її місце у системі кримінального права. Ці та інші методи наукового дослідження використовувалися у взаємозв'язку.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в Україні цілісним монографічним дослідженням питань кваліфікації сукупності злочинів.

На основі проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення, які запропоновані здобувачем особисто та виносяться на захист:

Вперше:

– розроблено алгоритм розмежування сукупності злочинів та суміжних кримінально-правових явищ, як набір послідовно виконуваних команд для почергового вирішення конкретних питань;

– запропоновано кваліфікувати випадки сукупності злочинів виходячи не з класичного підходу до виділення видів сукупності (ідеальна та реальна), а з врахуванням результатів кримінально-правової оцінки кожного зі злочинів, які утворюють сукупність: передбачені однією і тією ж частиною статті (статтею) Особливої частини КК; передбачені в різних частинах однієї статті Особливої частини КК; передбачені в різних статтях Особливої частини КК;

– доведено, що як сукупність злочинів повинні розглядатися і випадки вчинення особою декількох злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачена однією і тією ж частиною статті (статтею) Особливої частини КК, та визначені ситуації, коли така сукупність злочинів має місце: а) у випадках, якщо у статті, яка встановлює відповідальність за вчинення цих злочинів, відсутня кваліфікуюча ознака «вчинення злочину повторно»; б) у випадках, якщо у статті, яка встановлює відповідальність за вчинення цих злочинів, наявна кваліфікуюча ознака «вчинення злочину повторно»;

удосконалено:

– поділ множинності злочинів на види. Пропонується ділити множинність злочинів на сукупність злочинів та рецидив злочинів. Сукупність, своєю чергою, – на ідеальну та реальну. Отже, поділ множинності на види проведено за одним критерієм, що не порушує правил логіки при його проведенні і водночас він повністю охоплює поняття, які поділено;

– поняття сукупності злочинів;

– визначення обсягу поняття «реальна сукупність злочинів». Доводиться, що реальна сукупність включає в себе усі випадки вчинення двох або більше злочинів, які розірвані між собою в часі і передбачені не лише різними статтями (частинами) статей КК, а також однією і тією ж частиною статті (статтею) Особливої частини КК;

набули подальшого розвитку:

– положення, що кожен із злочинів, які утворюють сукупність, повинен отримувати самостійну кримінально-правову оцінку і доцільність закріплення цього правила в окремому розділі КК серед інших правил кваліфікації злочинів;

– положення про недоцільність виділення як окремого виду ідеально-реальної сукупності злочинів. Обґрунтовується, що в межах ситуації, яка підлягає кримінально-правовій оцінці, можуть мати місце два види сукупності

злочинів одночасно – ідеальна та реальна сукупність злочинів. Це залежить лише від кількості злочинів та варіантів їх вчинення;

– відмежування сукупності злочинів від одиничного злочину та конкуренції кримінально-правових норм.

З урахуванням викладених положень запропоновано внесення змін до КК з метою удосконалення нормативного регулювання вирішення питань кваліфікації сукупності злочинів.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані в ході виконання дисертації результати мають як практично-прикладне, так і теоретичне значення. Використання наукових результатів дослідження може здійснюватися при подальшому удосконаленні кримінального закону. Відповідні пропозиції та законопроект про внесення змін до КК надіслані до профільного Комітету Верховної Ради України, який визнав їх слушними (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження № 04-19/14-2236 від 30 липня 2009 р.). На практиці положення, які викладені у дисертації, можуть бути використані безпосередньо при правозастосуванні, а також Пленумом Верховного Суду України при формулюванні рекомендацій щодо застосування кримінального закону. Результати дослідження можуть використовуватися також і у навчальному процесі при викладанні курсу Особливої частини кримінального права України та спецкурсу «Проблеми кримінально-правової кваліфікації» (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження №11 від 22 травня 2009 р.).

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані при вирішенні наукою окремих питань кваліфікації суспільно небезпечних посягань. Крім того, висновки, які зроблені у дисертації, можуть стати основою подальших досліджень кваліфікації сукупності злочинів, а також інших ситуацій нетипового правозастосування.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження доповідались на таких наукових форумах: науково-практична конференція «Теорія та практика застосування чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства у сучасних умовах» (25 квітня 2002 р. м. Київ), дванадцята регіональна конференція «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні» (9–10 лютого 2006 р., м. Львів), міжнародні науково-практичні конференції «Актуальні питання реформування правової системи України» (2–3 червня 2006 р., 29–30 травень 2009р., м. Луцьк), міжнародні науково-практичні конференції «Кримінальний кодекс України 2001 року: проблеми застосування і перспективи удосконалення» (4–5 квітня 2003 р., 7–8 квітня 2006 р. та 13–15 квітня 2007 р., 11–13 вересня 2008 р., м. Львів).

Публікації автора. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані у 3 наукових статтях, одноособово підготовлених дисертантом,

які надруковані у фахових юридичних журналах і збірниках наукових праць, та 8 публікаціях, які додатково висвітлюють результати дослідження.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які вміщують десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Загальний обсяг дисертації становить 222 сторінки, з них 194 – основний текст, 7 – додатки, 20 – список літератури (253 найменування). Література та законодавство використані станом на 1 червня 2009 року.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації, показується зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначаються мета і завдання дослідження, а також його теоретична і емпірична база. Формулюються основні положення, які виносяться на захист, вказується практичне значення одержаних результатів та наводяться дані щодо їх апробації.

Розділ 1 «Загальні засади дослідження проблеми кваліфікації сукупності злочинів» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «*Стан дослідження проблеми кваліфікації сукупності злочинів у кримінально-правовій літературі*» проведено аналіз наукових джерел, у результаті якого автор виділив такі групи питань: а) у яких наковці є одностайними (що сукупність злочинів утворюється тоді, коли однією особою вчинено два або більше злочини, сукупність можлива лише у випадках, коли за жоден зі злочинів, що її утворюють, особа не була засудженою); б) у яких науковці висловлювали протилежні позиції (сукупність злочинів є складовою вчення про злочин чи про призначення покарання (хоча законодавець це питання вже вирішив), місце сукупності злочинів у інституті множинності злочинів, які ознаки притаманні сукупності злочинів щодо поділу сукупності злочинів на види, визначення часу, з якого особа вважається судимою, відображення у формулі кваліфікації злочинів, вчинених у сукупності).

Окрім цього, автором виділено, що питання кваліфікації сукупності злочинів належать до таких, які не отримали належного вирішення (немає розроблених єдиних правил кваліфікації сукупності злочинів).

У підрозділі 1.2. «*Зарубіжний досвід регламентації сукупності злочинів*» викладено результати аналізу кримінального законодавства окремих європейських та пострадянських держав. Шляхом застосування порівняльно-правового методу визначено, що у кримінальному законодавстві пострадянських держав питанню сукупності злочинів приділяється значно більше уваги, ніж у державах Західної Європи. У більшості КК пострадянських

держав достатньо чітко визначено поняття сукупності злочинів, а в окремих передбачено види сукупності та правила її кваліфікації.

Встановлено три етапи, які проходить регламентація питань, пов'язаних зі сукупністю злочинів (перший етап – визначає нормативне закріплення поняття сукупності злочинів; другий етап – полягає у виділенні та нормативній регламентації видів сукупності злочинів; третій етап – передбачає формулювання та зазначення безпосередньо у законі правил кваліфікації злочину за їх сукупності), та визначено, що кримінальне законодавство України перебуває на другому етапі такого розвитку.

Розділ 2 «Зміст та обсяг поняття сукупності злочинів» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *«Зміст поняття сукупності злочинів»* проведено дослідження поняття сукупності злочинів, використовуючи прийоми лінгвістики, генетичний спосіб визначення понять та визначення цього поняття через родово-видове співвідношення. Виділено ознаки, притаманні сукупності злочинів, та визначено серед них ті, які є обов'язковими та достатніми для визначення сукупності злочинів.

Доведено, що поняття сукупності злочинів повинно містити усі обов'язкові та достатні ознаки, і визначатись шляхом їхнього складання. Ознаками, які визначають сукупність злочинів є: вчинення двох і більше злочинів; такі злочини передбачені окремими статтями або частинами статей Особливої частини КК; жоден зі злочинів не втратив кримінально-правове значення; за жоден зі злочинів особа не була засуджена. Отже, **під сукупністю злочинів потрібно розуміти вчинення особою одного або декількох діянь, що утворює два або більше самостійні злочини, кожен з яких не втратив свого кримінально-правового значення та за жоден з яких особу не було засуджено.**

У підрозділі 2.2. *«Види сукупності злочинів та їх характеристика»* проаналізовано види і способи поділу сукупності злочинів на види, визначено юридично значущі критерії поділу сукупності на види та її місце у інституті множинності злочинів. Обґрунтовано, що видами сукупності злочинів є ідеальна та реальна сукупність злочинів.

Розроблено схему поділу множинності злочинів на види: сукупність злочинів та рецидив злочинів. У свою чергу сукупність злочинів поділено на – ідеальну та реальну; реальну сукупність злочинів пропонується ділити на таку, що утворюється різнорідними, однорідними та тотожними злочинами. Рецидив пропонується поділяти на пенітенціарний і не пенітенціарний, а не пенітенціарний на загальний і спеціальний.

Також у цьому підрозділі визначено поняття ідеальної та реальної сукупності злочинів, обґрунтовано доцільність їх законодавчого визначення.

Розділ 3 «Співвідношення сукупності злочинів зі суміжними кримінально-правовими явищами» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Сукупність злочинів та одиничні злочини»* виділено спільні та відмінні ознаки окремих видів одиничних злочинів та ідеальної і реальної сукупності злочинів. Як висновок, доведено, що найскладнішими питаннями є розмежування ідеальної сукупності злочинів і складеного злочину, та реальної сукупності злочинів і продовжуваного злочину. Пропонується, розмежовуючи ідеальну сукупність злочинів і складений злочин, звертати увагу на те, що складений злочин містить ознаки, описані в диспозиції однієї статті (частини статті) КК, а ідеальна сукупність злочинів має місце у разі неможливості охоплення всіх ознак вчиненого діяння однією статтею (частиною статті) КК. При розмежуванні продовжуваного злочину і реальної сукупності злочинів, необхідно встановити, чи був у винного єдиний умисел на завдання шкоди певного розміру, в іншому випадку діяння утворюють реальну сукупність.

У підрозділі 3.2. *«Сукупність злочинів та конкуренція кримінально-правових норм»* показано спільні та відмінні ознаки цих явищ, визначено співвідношення між сукупністю злочинів та конкуренцією кримінально-правових норм. У наслідок такого співставлення доведено, що при розмежуванні ідеальної сукупності злочинів і складеного злочину застосовується правило конкуренції «частини» і «цілого» та правило про загальну і спеціальну (спеціальні) кримінально-правові норми, а саме: якщо загальне правило діє, то вчинене утворює складений злочин, у разі неможливості застосування цього правила діяння кваліфікується як сукупність злочинів.

Виходячи з викладеного, автором зроблено висновок, що при розмежуванні цих явищ використовуються одні й ті ж правила, проведене узагальнення цих правил дало можливість створити алгоритм розмежування ідеальної сукупності злочинів від суміжних явищ.

У підрозділі 3.3. *«Сукупність злочинів та інші прояви множинності»* обґрунтовано, що виходячи з запропонованого автором визначення поняття сукупності злочинів та її видів, розмежування сукупності злочинів і інших проявів множинності не складає особливих труднощів, не дивлячись на те, що у них є низка спільних ознак.

Окрім цього, зроблено висновок, що для правильної кваліфікації сукупності злочинів, лише розмежування її з суміжними явищами є не достатнім. А оскільки при кваліфікації ідеальної чи реальної сукупності злочинів завжди виникає необхідність розмежовувати та інші суміжні явища, то власне особливість такої кваліфікації втрачається. Тому, доцільніше говорити не про кваліфікацію ідеальної чи реальної сукупності

злочинів, а, виходячи з результатів оцінки злочинів, які утворюють сукупність, про кваліфікацію злочинів вчинених однією і тією ж частиною статті (статтею), різними частинами однієї статті та різними статтями Особливої частини КК.

Розділ 4 «Правила кваліфікації при вчиненні декількох злочинів» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1. «Кваліфікація злочинів, передбачених однією і тією ж частиною статті» доведено, що вчинення кількох злочинів, передбачених однією і тією ж частиною статті, є сукупністю злочинів. Варіантів, коли за вчинені особою злочини відповідальність передбачена у одній і тій же частині статті (статті) КК, є кілька:

1) якщо у статті, яка встановлює відповідальність за вчинення цих злочинів, відсутня кваліфікуюча ознака «вчинення злочину повторно»: а) вчинення декількох злочинів, кожен з яких містить лише ознаки одного і того ж основного складу злочину (тяжке тілесне ушкодження без кваліфікуючих ознак, спричинене у різний час різним потерпілим); б) вчинення декількох злочинів, кожен з яких містить ознаки одного і того ж кваліфікованого складу злочину (два хуліганства, вчинені групою осіб, чи два такі ж злочини, вчинені із застосуванням вогнепальної або холодної зброї);

2) якщо у статті, яка встановлює відповідальність за вчинення цих злочинів, наявна кваліфікуюча ознака «вчинення злочину повторно»: а) вчинення декількох злочинів, перший з яких містить ознаки злочину, передбаченого тією ж частиною статті КК, яка встановлює відповідальність за такий же злочин вчинений повторно, а другий – кваліфікується за тією ж частиною за ознакою повторності чи іншою ознакою (крадіжка вчинена за попередньою змовою групою осіб та повторна крадіжка (не залежно від того вчинена самостійно чи за попередньою змовою групою осіб)); б) вчинення декількох злочинів, кожен з яких містить ознаки одного і того ж кваліфікованого складу злочину, передбаченого у частині статті КК, яка встановлює суворішу відповідальність, ніж лише у випадку кваліфікації цього злочину за ознакою вчинення його повторно (два грабежі з проникненням у житло або у великих чи особливо великих розмірах).

На підставі викладеного автором обґрунтовано, що у вищенаведених випадках два або більше злочини, вчинені однією особою та які передбачені однією і тією ж частиною статті, потрібно кваліфікувати як сукупність злочинів, тобто кожен злочин повинен відображатися у формулі кваліфікації окремим буквеним і цифровим позначенням, а у вирокі за кожен з цих вчинених злочинів суд має призначати окреме покарання.

У підрозділі 4.2. «Кваліфікація злочинів, передбачених різними частинами однієї статті» визначено, що така ситуація можлива:

1) коли одним діянням вчинено два або більше злочини, передбачені різними частинами однієї статті (йдеться про ті випадки, коли у диспозиціях різних частин однієї статті передбачено наприклад, різні наслідки);

2) коли вчинено два або більше злочинів, кожен з яких передбачено окремою частиною однієї статті; а) якщо в жодній з частин не передбачено кваліфікуючу ознаку «повторно»; б) якщо у цій статті передбачено кваліфікуючу ознаку «повторно».

На основі наведеної класифікації запропоновано єдиний підхід щодо кваліфікації злочинів, передбачених різними частинами однієї статті, та додатково обґрунтовано, що всі злочини, які вчинюються винним (передбачені різними частинами однієї статті), повинні кваліфікуватись кожен самостійно, тобто скільки фактично вчинено злочинів, стільки ж і повинно бути зазначено статей (частин статей) у формулі кваліфікації.

У підрозділі 4.3. «Кваліфікація злочинів, передбачених різними статтями» обґрунтовано, що кваліфікація злочинів, вчинених у різний час, не становить особливої складності, стосовно питання, чи утворюють вони сукупність злочинів. Для визначення правила кваліфікації злочинів, передбачених різними статтями, які вчинені одночасно, потрібно використовувати правила про конкуренцію норм, як такі, що вказують на випадки, коли сукупності злочинів немає, у всіх інших випадках діяння утворює сукупність злочинів. При цьому, при сукупності злочинів кожен злочин кваліфікується окремо, а у формулі кваліфікації потрібно відображати усі злочини, які були вчинені.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження питань кваліфікації сукупності злочинів дало підстави зробити висновок, що актуальність проблеми, яка визначена у вступі, повністю підтвердилась у процесі проведеного дисертаційного дослідження.

Це дослідження показало, що проблеми кваліфікації сукупності злочинів полягають у вирішенні питання, як відмежувати злочин, передбачений однією кримінально-правовою нормою, від злочинів, відповідальність за які встановлена кількома нормами кримінального закону. У роботі запропоновано один із способів вирішення поставленого питання в частині, яка стосується кваліфікації сукупності злочинів.

Проведене дослідження кваліфікації сукупності злочинів дало можливість оцінити теоретичні та практичні переваги поділу множинності на два види: сукупність злочинів і рецидив злочинів. Розвиваючи запропоноване у першому розділі дисертаційного дослідження положення, автор вказує, як

саме такий поділ множинності злочинів допомагає у вирішенні питань кваліфікації сукупності злочинів.

Законодавче визначення вчинення злочину повторно (ст. 32) та сукупності злочинів (ст. 33 КК) створило нормативно-правову основу для вирішення питання кваліфікації сукупності злочинів, дало можливість розвинути поняття сукупності злочинів, що було зроблено у цій роботі.

Законодавча практика в Україні та досвід зарубіжних держав вказують на те, що з прийняттям КК правотворчість не припиняється, а в окремих випадках стає ще інтенсивнішою. Тому положення, висновки і пропозиції, які містяться у цьому дисертаційному дослідженні і які стосуються вдосконалення кримінального законодавства, є актуальними та необхідними.

Потрібно також відзначити, що вирішення проблем кваліфікації сукупності злочинів має значення і для судово-слідчої практики, для подолання виявлених типових помилок у кримінально-правовій оцінці суспільно небезпечних посягань. Висновки і рекомендації, отримані у процесі дисертаційного дослідження, спрямовані на те, щоб допомогти суддям та працівникам правоохоронних органів у вирішенні питань кваліфікації сукупності злочинів, розробивши певні алгоритми та сформулювавши правила.

Дисертаційне дослідження проблем кваліфікації сукупності злочинів має також і дидактичне значення. Очевидно, що відповідні положення повинні становити невід'ємну частину підготовки студентів та працівників, які підвищують свою кваліфікацію або проходять перепідготовку.

Найважливіші наукові та практичні результати, одержані у дисертації, викладені в тексті окремих розділів та підрозділів, зокрема у висновках щодо кожної структурної частини роботи.

Для розвитку теорії кримінального права, подальших наукових досліджень та для навчального процесу, зокрема при вивченні кримінального права України, мають практично-прикладне значення такі отримані в дисертації конкретні результати:

1. Вирішення питання кваліфікації сукупності злочинів неможливе без з'ясування поняття, ознак та видів сукупності злочинів. З'ясування цих положень є основою для вироблення правил кваліфікації сукупності злочинів, адже кваліфікація вчиненого, окрім вибору відповідної статті (частини статті) КК, полягає також і у встановленні відповідності діяння (діянь) ознакам сукупності злочинів.

2. Серед запропонованих наукою кримінального права та кримінальним законодавством пострадянських держав ознак сукупності злочинів виділено чотири ознаки, які притаманні саме сукупності злочинів: вчинення особою одночасно або послідовно двох або більше злочинів; кожен із злочинів оцінюється як самостійний; за жоден зі злочинів особу не було

засуджено; діяння не втратили кримінально-правового значення. На основі виділених ознак запропоновано визначення сукупності злочинів.

3. Запропоновані у науці кримінального права варіанти поділу множинності злочинів на види порушують вироблені логікою правила поділу поняття. Відтак визначено місце сукупності злочинів серед інститутів кримінального права України та з'ясовано обсяг поняття сукупність злочинів. Відповідно, множинність злочинів як складову вчення про злочин запропоновано ділити за ознакою наявності або відсутності судимості на два види: сукупність злочинів та рецидив. Сукупність злочинів, своєю чергою, за ознакою кількості діянь поділяється на ідеальну та реальну, реальна сукупність за характером діяння – на сукупність тотожних, однорідних і різнорідних злочинів.

4. Недоцільним є виділення як окремого виду ідеально-реальної сукупності злочинів. Адже в межах ситуації, яка підлягає кримінально-правовій оцінці, можуть мати місце два види сукупності злочинів одночасно – ідеальна та реальна сукупність злочинів. Це залежить лише від кількості злочинів та варіантів їх вчинення. Адже обидва види повністю вичерпують варіанти, що може утворювати сукупність злочинів.

5. Розроблено алгоритм розмежування сукупності злочинів, за яким проводиться розмежування ідеальної сукупності злочинів і суміжних понять. Схематичне зображення порядку з'ясування питань, які виникають під час розмежування цих понять, дає змогу чітко зрозуміти, які саме питання потрібно з'ясувати при розмежуванні ідеальної сукупності злочинів та суміжних понять, та у якому порядку вони мають бути поставлені для того, щоб отримати бажаний результат.

6. Визначено ситуації, коли має місце сукупність злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачено однією і тією ж частиною статті (статтею) Особливої частини КК;

7. Відповідно до запропонованого поділу множинності злочинів, реальна сукупність злочинів включає усі випадки вчинення двох або більше злочинів, які розірвані між собою в часі і є самостійними; не втратили кримінально-правового значення; за жоден з яких особу не було засуджено; передбачені кримінально-правовими нормами, що містяться у різних статтях та частинах статей КК. Відповідно, реальну сукупність можна ділити на такі види: реальна сукупність тотожних однорідних та різнорідних злочинів. Це вирішує проблему тавтології поняття повторності злочинів та дозволяє чітко розмежувати види множинності злочинів і обтяжуючі обставини або кваліфікуючі ознаки.

8. Кожен зі злочинів, які утворюють сукупність злочинів, потрібно кваліфікувати за окремою статтею або частиною статті КК. Відповідно до положень ч. 2 ст. 324 Кримінально-процесуального кодексу України,

вимагається чітко і детально описати кожен зі злочинів, у яких обвинувачується особа. Отже, кваліфікація кожного наступного злочину, вчиненого винним, повинна проводитись з врахуванням попереднього (попередніх) і відобразитись у формулі кваліфікації самостійно. Усі види реальної сукупності (реальна сукупність однорідних тотожних і різнорідних злочинів) можна кваліфікувати відповідно до одного правила кваліфікації сукупності злочинів.

Кваліфікація злочинів, які утворюють реальну сукупність у випадках, коли кваліфікуюча ознака «повторно» не передбачена, вимагає кваліфікувати кожен фактично вчинений злочин, як самостійний, і формула кваліфікації у такому випадку буде відображати усі фактично вчинені злочини. Тобто, скільки вчинено злочинів, стільки ж і посилань на відповідну статтю (частину статті) Особливої частини КК. Запропонований підхід щодо кваліфікації реальної сукупності злочинів є доцільний і у тих випадках, коли ознака «повторно» передбачена у статтях Особливої частини КК.

Відповідно до наведеної аргументації розроблені правила кваліфікації сукупності злочинів.

9. Для покращення якості нормативного регулювання кримінально-правових відносин, які стосуються правильності кваліфікації сукупності злочинів, у КК пропонується внести такі зміни та доповнення:

9.1. Відповідно до запропонованої у цій дисертації схеми поділу множинності злочинів на види та з метою усунення тавтології поняття «повторність» як кваліфікуючої ознаки і «повторність» як ознака, що обтяжує покарання, пропонується внести зміни у п. 1 ч. 1 ст. 67 КК і викласти його у такій редакції: *«Вчинення особою наступного злочину (наступних злочинів), якщо попередній (попередні) не втратив (не втратили) кримінально-правового значення»* та ст. 32 КК викласти у такій редакції:

«Стаття 32 Вчинення злочину повторно

1. Злочин вважається вчинено повторно, якщо він вчинений особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений тією ж статтею (частиною статті) Особливої частини цього Кодексу.

2. При вчиненні декількох тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром, має місце одиничний продовжуваний злочин.

3. При вчиненні особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений іншою статтею цього Кодексу, злочин вважається вчиненим повторно лише у випадках, передбачених Особливою частиною цього Кодексу.

4. Злочин не вважається вчиненим повторно, якщо за раніше вчинений злочин особу було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом, або якщо судимість за цей злочин було погашено або знято».

9.2. У зв'язку з відсутністю законодавчого регулювання видів сукупності злочинів та враховуючи необхідність удосконалення окремих положень ст. 33 КК, пропонується внести зміни до цієї статті і викласти її у такій редакції:

«Стаття 33. Сукупність злочинів

1. Сукупністю злочинів визнається вчинення особою одного або декількох діянь, що утворює два або більше самостійні злочини, кожен з яких не втратив свого кримінально-правового значення, за жоден з яких особу не було засуджено.

2. Сукупність злочинів існує у формах ідеальної сукупності злочинів та реальної сукупності злочинів.

3. Під ідеальною сукупністю злочинів потрібно розуміти вчинення одним діянням двох або більше злочинів, кожен з яких кваліфікується окремо.

4. Під реальною сукупністю злочинів потрібно розуміти вчинення особою, внаслідок вчинення декількох діянь, двох або більше злочинів, кожен з яких кваліфікується окремо.

9.3. Підтримано та додатково обґрунтовано пропозицію ввести до КК новий розділ «Кваліфікація злочинів» Загальної частини КК, у якому розмістити статтю «Правила кваліфікації сукупності злочинів», яку викласти у такій редакції:

«Стаття ... Правила кваліфікації сукупності злочинів.

1. При сукупності злочинів кожен з них кваліфікується окремо.

2. При кваліфікації злочинів, які утворюють сукупність, щодо кожного з них здійснюється посилання на статтю, частину статті Особливої частини цього Кодексу, а якщо злочин є незакінчений чи вчинений у співучасті – також на відповідні статті, частини статей Загальної частини цього Кодексу».

Разом з тим, можна констатувати, що дослідження кваліфікації сукупності злочинів може бути продовжене у таких напрямках, як вплив кваліфікації сукупності злочинів на призначення покарання, кваліфікація одиничних складних злочинів, кваліфікація злочинів вчинених повторно.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Созанський Т.І. Кваліфікація насильницьких злочинів за сукупністю з посяганнями, передбаченими іншими статтями Особливої частини Кримінального кодексу України. / Т.І. Созанський // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ при НАВС України. – Львів, 2000. – Вип. 2. – С. 164–167.

2. Созанський Т.І. Кваліфікація ідеальної сукупності злочинів. / Т.І. Созанський // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ при НАВС України. – Львів, 2001. – Вип. 2. – С. 167–171.

3. Созанський Т.І. Види сукупності злочинів. / Т.І. Созанський // Вісник Львівського університету внутрішніх справ. Серія юридична. – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – Вип. 1. – С. 288–294.

4. Созанський Т.І. Особливості кваліфікації сукупності злочинів за новим Кримінальним кодексом України. / Т.І. Созанський // Теорія та практика застосування чинного кримінального і кримінально-процесуального законодавства у сучасних умовах. Тези доповідей науково-теоретичної конференції: у 2-х ч. – Ч. 1. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. – С. 59–62.

5. Созанський Т.І. Види множинності злочинів. / Т.І. Созанський // Кримінальний кодекс України 2001 р.(проблеми, перспективи та шляхи вдосконалення кримінального законодавства). Матеріали науково-практичної конференції 4–5 квітня 2003 р. – Львів: ЛІВС при НАВС України, 2003.– С. 120–124.

6. Созанський Т.І. Регламентация сукупності злочинів в кримінальних кодексах окремих зарубіжних країн. / Т.І. Созанський // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали XII регіональної науково-практичної конференції 9–10 лютого 2006 р. – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету ім. І. Франка, 2006. – С. 383–386.

7. Созанський Т.І. Кваліфікація незаконного позбавлення волі або викрадення людини за сукупністю з суміжними посяганнями. / Т.І. Созанський // Актуальні питання реформування правової системи України. Збірник наукових статей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції. 2–3 червня 2006 р. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського державного університету ім. Л. Українки, 2006. – С. 223–225.

8. Созанський Т.І. Питання кваліфікації ідеальної сукупності злочинів у постановах Пленуму Верховного Суду України про злочини у сфері службової діяльності. / Т.І. Созанський // Кримінальний кодекс України 2001 року: Проблеми застосування і перспективи удосконалення. 13–15 квітня 2007 року. – Львів: Львівський університет внутрішніх справ, 2007. – Ч. 2 – С. 255–258.

9. Созанський Т.І. Кваліфікація однорідних і тотожних злочинів за сукупністю. / Т.І. Созанський // Державотворення та право творення в Україні: проблеми та перспективи. Матеріали Другої звітної наукової конференції. 29 лютого 2008 р. – Львів: Львівський юридичний університет, 2008. – С. 334–336.

10. Созанський Т.І. Необхідність законодавчого закріплення правил кваліфікації сукупності злочинів. / Т.І. Созанський // Кримінальний кодекс

України 2001 року: Проблеми застосування і перспективи удосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві. 12–13 вересня 2008р. – Львів: Львівський університет внутрішніх справ, 2008. – С. 161–165.

11. Созанський Т.І. Відмежування реальної сукупності злочинів від повторності злочинів. / Т.І. Созанський // Актуальні питання реформування правової системи України. Збірник наукових статей за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції. 29–30 травня 2009 р.– Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського державного університету ім. Л. Українки, 2006. –С. 649–651.

АНОТАЦІЯ

Созанський Т.І. Кваліфікація сукупності злочинів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право і криминологія; кримінально-виконавче право. – Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2009.

У дисертації міститься комплексне дослідження питань кваліфікації сукупності злочинів. Аналізується поняття сукупності злочинів та її види, визначено місце сукупності злочинів у інституті множинності злочинів. З'ясовано співвідношення між сукупністю злочинів і суміжними кримінально-правовими явищами. Правила кваліфікації сукупності злочинів аналізуються, виходячи не з традиційного поділу сукупності на ідеальну та реальну, а з результатів кримінально-правової оцінки злочинів, які утворюють сукупність, передбачені: а) однією і тією ж статтею (частиною статті) Особливої частини КК; б) різними частинами однієї статті Особливої частини КК; в) різними статтями Особливої частини КК. У результаті обґрунтовується допустимість і доцільність використання при кваліфікації сукупності злочинів правила, що кожен зі злочинів, які утворюють сукупність, повинен отримувати самостійну кримінально-правову оцінку.

Ключові слова: множинність злочинів, сукупність злочинів, ідеальна сукупність злочинів, реальна сукупність злочинів, кваліфікація злочинів, правила кваліфікації злочинів.

АННОТАЦИЯ

Созанский Т.И. Квалификация совокупности преступлений. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Львовский государственный университет внутренних дел. – Львов, 2009.

В диссертации содержится комплексное исследование вопросов квалификации совокупности преступлений. Анализируется понятие совокупности преступлений и её виды, определено место совокупности преступлений в институте множественности преступлений. Автором определено, что видами совокупности преступлений есть только идеальная и реальная совокупность, а выделение так называемой идеально-реальной совокупности не соответствует логическим правилам деления понятий. Также обосновано, что повторность есть составляющей реальной совокупности преступлений, а множественность преступлений составляют совокупность и рецидив преступлений. Понятие «повторность преступлений» следует применять как обстоятельство, отягчающее наказание или же как квалифицирующий признак. Предложено ряд изменений в УК, в частности предложено новое понятие совокупности преступлений, а также предложено закрепить в уголовном законе понятия идеальной и реальной совокупности преступлений.

Соотношение между совокупностью преступлений и смежными уголовно-правовыми явлениями показано как соотношение совокупности преступлений и отдельных видов единичных преступлений, конкуренции уголовно-правовых норм, множественности преступлений. В результате сделан вывод, что совокупность преступлений исключает возможность оценки содеянного как единственного преступления, конкуренции уголовно-правовых норм или рецидива преступлений. Подтверждено, что повторность есть составляющей реальной совокупности преступлений.

Правила квалификации совокупности преступлений анализируются исходя не из общепринятого деления совокупности преступлений на идеальную и реальную, а исходя из результатов уголовно-правовой оценки преступлений образующих совокупность, а именно предусмотрены они а) одной и той же статьёй (частью статьи) Особой части УК, б) разными частями одной статьи Особой части УК, в) разными статьями Особой части УК.

Обосновывается допустимость и полезность использования при квалификации совокупности преступлений правила, что каждое из преступлений, которое составляет совокупность, должно получить самостоятельную уголовно-правовую оценку, независимо от того предусмотрено ли совершенное одной и той же статьёй (частью статьи) Особой части УК, разными частями одной статьи Особой части УК, разными статьями Особой части УК. Эту проблему предлагается решить путем создания отдельной статьи УК, которая указывает на обязательность самостоятельной оценки каждого совершенного преступления. Редакция такой статьи предлагается.

Ключевые слова: множественность преступлений, совокупность преступлений, идеальная совокупность преступлений, реальная совокупность преступлений, квалификация преступлений, правила квалификации преступлений.

ANNOTATION

Sozansky T.I. Qualifying of the Crimes' Totality. – Manuscript.

Thesis for the scientific degree of Candidate of Law in speciality 12.00.08 – Criminal law and Criminology; Criminal Executive Law. – Lviv State University of Internal Affairs. – Lviv, 2009.

The thesis deals with a complex research of the problem of qualifying of the crimes' totality. The conception of crimes' totality and its types are also analyzed. It was defined a place of crimes' totality in the institution of crimes' plurality and ascertained the correlation between crimes' totality and adjacent criminal legal phenomena. The rules of qualifying of the crimes' totality are analyzed under the results of criminal legal evaluation of crimes, which compose a totality, and are provided for: a) the same article (a part of the article) of a Special part of the Criminal code; b) different parts of one article of a Special part of the Criminal code; c) different articles of a Special part of the Criminal code. These rules are analyzed not according to the traditional division of the totality on the ideal and real one. As a result, the admissibility and expediency of using the rule, that each of the crimes which compose the totality must obtain independent criminal legal evaluation under qualifying of the crimes' totality, are proved.

Key words: crimes' plurality, crimes' totality, ideal crimes' totality, real crimes' totality, qualifying of the crimes, rules of crimes' qualifying.

Підписано до друку 31.08.2009 р.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Зам. № 111-09
Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.
Львівський державний університет внутрішніх справ
79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.